

कच्चिद्विद्येति बुद्धिदान्मानयस्वेतिभावः ॥ ५३ ॥ कच्चिद्वारानिति जीवतांशूराणां विश्वासार्थं व्यसनं चेति परलोकार्थं ॥ ५४ ॥ तदेवाह युद्धेवेति ॥ ५५ ॥ सर्वस्याइति प्रजानुकूल्यमपि जयहेतुः ॥ ५६ ॥ एवं विजयहेतुं प्रकृतिसंपदमुक्त्वा विजयकालमाह कच्चिद्व्यसनिनमिति व्यसनैः स्त्रोद्युतं मृगयामयं नृत्यंगीतं वृथाटनं वाद्यं निंदादिवास्वापोव्यसनानि नृणां दंशेत्युक्तैर्युक्तं त्रिविधं बलं मंत्रकोशभृत्यबलानि प्रभुमंत्रोत्साहशक्तीर्वा ॥ ५७ ॥ पार्ष्णिमूलं पार्ष्णिग्राहकः आदिर्यस्य तद्वा दशविधं मंडलं तच्चोक्तं कामंदकीये अमात्यराष्ट्रदुर्गाणिकोशोदंडश्च पंचमः एताः प्रकृतयस्तज्ज्ञैर्विजिगीषोरुदाहृताः संपन्नस्तु प्रकृतिभिर्महोत्साहः कृतश्रमः जेतुमेषणशीलश्च विजिगीषुरिति स्मृतः अरिर्मित्रमरेर्मित्रं मित्रमित्रमतः परं अथारिमित्रमित्रं च विजिगीषोः पुरस्कृताः पार्ष्णिग्राहस्ततः पश्चादाक्रंदस्तदनंतरं आसारावनयोश्चैव विजिगीषोस्तु पृष्ठतः अरेश्च विजिगीषोश्च मध्यमो भूम्यनंतरः अनुग्रहे संहतयोर्व्यस्तयोर्निग्रहे प्रभुः मंडलाद्वहिरेतेषामुदासीनो बलाधिकः अनुग्रहे संहतानां व्यस्तानां च वधे प्रभुरिति विजिगीषुशत्रूतयोर्मित्रे तन्मित्रे

कच्चिद्विद्याविनीतांश्च नरान् ज्ञानविशारदान् ॥ यथा हि गुणतश्चैव दानेनाभ्युपपद्यसे ॥ ५३ ॥ कच्चिद्वारान्मनुष्याणां त्वार्थं मृत्युमीयुषां ॥ व्यसनं चाभ्युपेतानां विभर्षिभरतर्षभ ॥ ५४ ॥ कच्चिद्व्यादुपगतं क्षीणं वारिपुमागतं ॥ युद्धे वा विजितं पार्थ पुत्रवत्परिरक्षसि ॥ ५५ ॥ कच्चित्त्वमेव सर्वस्याः पृथिव्याः पृथिवीपते ॥ समश्चानभि शंक्यश्च यथामाता यथापिता ॥ ५६ ॥ कच्चिद्व्यसनिनं शत्रुं निशम्य भरतर्षभ ॥ अभियासि जवेनैव समीक्ष्य त्रिविधं बलं ॥ ५७ ॥ यात्रामारभसे दिष्ट्या प्राप्तकालमरिंदम ॥ पार्ष्णिमूलं च विज्ञाय व्यवसायं पराजयं ॥ ५८ ॥ बलस्य च महाराज दत्त्वा वेतनमग्रतः ॥ कच्चिच्च बलमुख्येभ्यः परराष्ट्रे परंतप ॥ उपच्छन्नानि रत्नानि प्रयच्छसि यथार्हतः ॥ ५९ ॥ कच्चिदात्मानमेवाग्रे विजित्य विजितेन्द्रियः ॥ परान् जिगीषसे पार्थ प्रमत्तान् जितेन्द्रियान् ॥ ६० ॥

चेति त्रीणि द्वंद्वानि क्रमेण पुरतः विजिगीषोः पृष्ठतः पार्ष्णिग्राहक्रंदौ पार्ष्णिग्राहः पृष्ठरक्षकः आक्रंदः प्रोत्साहकः एतयोरनुग्राहकौ आसारौ तत्तत्पृष्ठगतौ पार्ष्णिग्राहासार आक्रंदासारश्चेति दशपुरुषाः विजिगीषु शत्रवोः पार्श्वे मध्यमः सर्वेषां पार्श्वे उदासीनः इति मंडलं पार्ष्णिमूलमित्युच्यते व्यवसायं कृत्य निश्चयं कृत्यं च अलब्धवेतनो लुब्धो मानी चाप्यवमानितः क्रुद्धश्च कोपितोऽकस्मात्तथाभीतश्च भीषितः यथाभिलाषितैः कामैर्भिद्यादेतांश्चतुर्विधान् परकीयान् स्वकीयांस्तुरक्षेद्विजयकामुक इति नीतिशास्त्रोक्तं पराजयं पराजयमूलानां व्यसनानां परपक्षे सद्भावस्वपक्षे चाभावं विज्ञाय दिष्ट्या विशेषतो देवज्ञादिद्वारा ज्ञात्वा तत्र देवं व्यसनं पंचविधं मानुषं च पंचविधं यथोक्तं कामंदकीये द्रुताशनोजलं व्याधिर्दुर्भिक्षं मरकस्तथा इति पंचविधं देवं व्यसनं मानुषं परं अयुक्तेभ्यश्च चोरेभ्यः परेभ्यो राजवल्लभात् पृथिवीपतिलोभाच्च प्रजानां पंचधा भयमिति ॥ ५८ ॥ उपच्छन्नानि परैरलक्ष्याणि रत्नानि उत्कृष्टवस्तूनि भेदायेत्यर्थः ॥ ५९ ॥ ६० ॥